

Evaluatie Convenant e-lending

Eindrapport

Evaluatie Convenant e-lending

Eindrapport

Den Haag, 30 / 11 / 2021

Auteur: Janine Mulder
Lara Janssen
Bill van Mil

Inhoud

1. Inleiding	4
1.1. Achtergrond en aanleiding	4
1.2. Betrokken partijen	4
1.3. Onderzoeksaanpak	6
1.4. Leeswijzer	6
2. Resultaten	7
2.1. Ontwikkeling collectie	7
2.2. Aantal uitleningen en gebruikers	11
2.3. Vergoedingen rechthebbenden	15
2.4. Informatievoorziening	17
3. Ervaringen	19
4. Conclusies en aanbevelingen	21

1. Inleiding

In paragraaf 1.1. leest u meer over het Convenant en de aanleiding van de evaluatie. Paragraaf 1.2. gaat in op de betrokken partijen bij het Convenant. De onderzoeks aanpak staat beschreven in paragraaf 1.3. We sluiten het hoofdstuk af met een leeswijzer in paragraaf 1.4.

1.1. Achtergrond en aanleiding

In 2019 hebben de Koninklijke Bibliotheek (KB), de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB), Stichting Lira (Lira), Stichting Pictoright (Pictoright), de Auteursbond, de Groep Algemene Uitgevers (GAU) en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) afspraken gemaakt over het (uit)lenen van e-books. Doel van deze afspraken was om *“binnen een zo kort mogelijk termijn na eerste publicatie ter beschikking krijgen van een zo breed mogelijk aanbod van e-books voor het uitlenen door de landelijke digitale openbare bibliotheek, conform het ‘one copy, multiple user’ – model, met een passende uitleenvergoeding voor de auteurs, vertalers, beeldmakers en uitgevers in ruil voor het uitlenen, met transparantie over het aantal uitleningen”*.¹

In de periode voor het ondertekenen van het Convenant e-lending (hierna: Convenant) was een situatie ontstaan die voor de betrokken partijen onwenselijk was. De situatie was dat e-books konden worden uitgeleend, als daarover overeenstemming bestond met de uitgever. Uitlening van e-books viel niet onder het leenrecht. Daarnaast waren uitgevers verantwoordelijk voor het bepalen van het tarief, de betaling van vergoedingen aan de auteur en de andere voorwaarden voor uitlenen van e-books. Na een rechtszaak aangespannen door de VOB tegen Stichting Leenrecht heeft het Europees Hof in 2016 de uitspraak gedaan dat e-books onder bepaalde voorwaarden onder het leenrecht vallen. Alle e-books moeten beschikbaar zijn voor uitleen, mits gebruik wordt gemaakt van het *one copy, one user user* – model. Dit betekent dat een ingekocht e-book maar aan één gebruiker tegelijk mag worden uitgeleend.² Deze situatie was onwenselijk, omdat de KB al sinds 2014 werkte met het *one copy, multiple user* – model. Met dit model zijn e-books nooit uitgeleend en kunnen meerdere gebruikers hetzelfde exemplaar lenen. Na de uitspraak hebben de VOB en de KB een gezamenlijk statement naar buiten gebracht, waarin ze duidelijk maken dat ze de meeste toekomst zien in het *‘one copy, multiple user’* – model. Hier heeft het ministerie van OCW betrokken partijen bij elkaar gebracht met als doel tot een structuur te komen waarbij de ‘klanten’ zo veel mogelijk kunnen profiteren van de uitspraak (een brede, actuele collectie op *one copy, multiple user* – basis) met een faire vergoeding voor de makers.³ Deze gesprekken hebben uiteindelijk geleid tot het Convenant.

De aanleiding voor dit rapport is het feit dat de ondertekenaars in artikel 6.2. van het Convenant hebben afgesproken dat ze het Convenant gezamenlijk zullen evalueren. De afspraak was dat dit één jaar na inwerkingtreding zou plaatsvinden. Door andere prioriteiten vindt de evaluatie plaats in 2021.⁴

1.2. Betrokken partijen

Bij het Convenant en de totstandkoming ervan zijn verschillende partijen betrokken. De betrokken partijen worden hieronder in alfabetische volgorde toegelicht:

1. **Auteursbond.** De Auteursbond is de beroepsorganisatie voor schrijvers en vertalers in Nederland. De Auteursbond vertegenwoordigt de belangen van schrijvers in besprekingen met bijvoorbeeld uitgevers

¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending.

² Zie: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBDHA:2014:10962>.

³ Zie: <http://oud.bibliotheekblad.nl/nieuws/nieuwsarchief/bericht/1000007612>.

⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 6.2.

en producenten.⁵ De Auteursbond is aangesloten bij het Convenant om Nederlandse schrijvers en vertalers te vertegenwoordigen. In het Convenant zijn geen uitvoerende taken voorzien voor de Auteursbond.

2. **De Groep Algemene Uitgevers.** De GAU behartigt de belangen van uitgevers van boeken in Nederland. In het Convenant vervult de GAU ook de rol van belangenbehartiger van Nederlandse boekenuitgevers.⁶ Daarnaast is in artikel 2.1 van het Convenant vastgelegd de GAU zich ten zeerste inspanst dat haar leden zo spoedig mogelijk na het op de markt brengen van een door hen uitgegeven e-book, in ieder geval uiterlijk binnen zes tot twaalf maanden, een niet-overdraagbare licentie verleent aan de KB voor uitleen van deze e-books via de online Bibliotheek.⁷
3. **Koninklijke Bibliotheek.** De KB is de nationale bibliotheek van Nederland. In artikel 17 van de Wet stelsel openbare bibliotheken (Wsob) is bepaald dat de KB verantwoordelijk is voor het in stand houden van de landelijke digitale bibliotheek, wat betekent dat de KB in ieder geval verantwoordelijk is voor het inkopen van werken voor de landelijke digitale bibliotheek en het ter beschikking stellen van e-books voor de gebruikers van de digitale bibliotheek.⁸ In het Convenant is afgesproken dat de KB verantwoordelijk is voor het betalen van een vergoeding per uitlening aan makers. Om dit mogelijk te maken betaalt de KB een vergoeding per uitlening aan de uitgevers en aan Stichting Lira en Pictoright.⁹
4. **Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap.** Het ministerie van OCW is verantwoordelijk voor het uitvoeren van onderwijs-, cultuur- en mediabeleid en het verschaffen van financiële middelen voor de uitvoer van dit beleid.¹⁰ In het Convenant is bepaald dat OCW verantwoordelijk is voor het ter beschikking stellen van voldoende middelen voor de uitvoering van het Convenant. Dit betekent dat de KB, op grond van artikel 18, lid 2 van de Wsob, in 2019 €1 miljoen extra ontvangt van OCW, in 2020 €2,75 miljoen en in 2021 €3 miljoen voor het uitvoeren van de afspraken uit het Convenant.¹¹
5. **Stichting Lira.** Lira is de Collectieve beheersorganisatie (CBO)¹² voor schrijvers en vertalers in Nederland. Lira zorgt voor de auteursrechten van schrijvers en zorgt ervoor dat vergoedingen correct onder rechtmatige schrijvers verdeeld worden.¹³ In het Convenant is afgesproken dat de KB Lira betaalt. Lira draagt vervolgens de verantwoordelijkheid voor het verdelen van vergoedingen onder Stichting Pictoright en de rechthebbende auteurs en vertalers.¹⁴
6. **Stichting Pictoright.** Pictoright is de auteursrechtenorganisatie voor beeldmakers in Nederland. Pictoright beschermt de rechten van beeldmakers en beeldmakers kunnen via Pictoright aanspraak maken op hun rechtmatige vergoedingen.¹⁵ In het Convenant is vastgelegd dat Pictoright de verantwoordelijkheid draagt voor het eerlijk verdelen van vergoedingen aan Nederlandse beeldmakers die daar recht op hebben.¹⁶
7. **Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB).** De VOB is de belangenbehartiger van alle openbare bibliotheken. Vanuit die hoedanigheid zijn ze betrokken bij het Convenant. In het Convenant zijn geen uitvoerende taken voorzien voor de VOB.
8. **Stichting Leenrecht.** Stichting Leenrecht is verantwoordelijk voor het uitvoeren van het leenrecht en int vergoedingen bij onder andere bibliotheken voor het uitlenen van fysieke boeken. Stichting Leenrecht betaalt deze vergoedingen vervolgens aan de rechthebbenden. Stichting Leenrecht was betrokken bij totstandkoming van het Convenant maar is geen ondertekenaar.¹⁷

⁵ Zie: <https://auteursbond.nl/over-ons/>.

⁶ Zie: <https://algemene-uitgevers.nl/missie-en-visie/>.

⁷ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending.

⁸ Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (2014). Artikel 17.

⁹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 3.2.

¹⁰ Zie: <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/cultuur-en-media>.

¹¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 5.

¹² Belangenbehartiger van rechthebbenden op het gebied van auteursrecht.

¹³ Zie: <https://www.lira.nl/over-lira>.

¹⁴ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 3.3 en 3.4.

¹⁵ Zie: <https://pictoright.nl/over-ons/doelstelling-missie/>.

¹⁶ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 3.4.

¹⁷ Zie: <https://www.leenrecht.nl/nl/Over-Stichting-Leenrecht>.

1.3. Onderzoeksaanpak

De evaluatie van het Convenant bestaat uit de volgende vier onderdelen:

- a. **De ontwikkeling van de collectie.** Het gaat dan om de omvang van de collectie, de samenstelling van de collectie en actualiteit van de collectie.
- b. **De vergoedingen voor rechthebbenden:** de keten van afhandeling van de vergoedingen vanuit de KB naar uitgevers, auteurs, vertalers en beeldmakers.
- c. **Het aantal uitleningen en gebruikers.** Daarbij maken we onderscheid in type uitleningen (oorspronkelijk Nederlandse titels, vertaalde titels en overige titels) en uitleningen per NUR¹⁸ hoofdcategorie.
- d. **De informatievoorziening** van de ondertekenaars richting rechthebbenden.

In de evaluatie is steeds gekeken naar de **uitgangssituatie** (vóór december 2018), de situatie **tussentijds** (na 1 jaar op 31 december 2019) en de **huidige situatie** met peildatum op december 2020. Waar mogelijk is ook informatie opgenomen over 2021. Op deze manier zijn we namelijk ook in staat om de ontwikkelingen gedurende de looptijd van het Convenant te schetsen.

Er zijn twee onderzoeksmethoden ingezet, namelijk documentanalyse en interviews. Er zijn in totaal 8 interviews gehouden, namelijk met vertegenwoordigers van de ondertekenaars van het Convenant en Stichting Leenrecht.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 geven we de feitelijke resultaten van het Convenant weer. We kijken naar de ontwikkeling van de collectie, het aantal uitleningen en gebruikers, de hoogte van de vergoedingen voor auteurs en de informatievoorziening tussen de ondertekenaars. In hoofdstuk 3 schetsen we de ervaringen van betrokken partijen met het Convenant. Het rapport sluit af met in hoofdstuk 4 onze conclusies en aanbevelingen.

¹⁸ NUR is de afkorting voor Nederlands Uniforme Rubrieksindeling en geeft middels een driecijferige code informatie over de inhoud, onderwerp en verschijningsvorm van een boek.

2. Resultaten

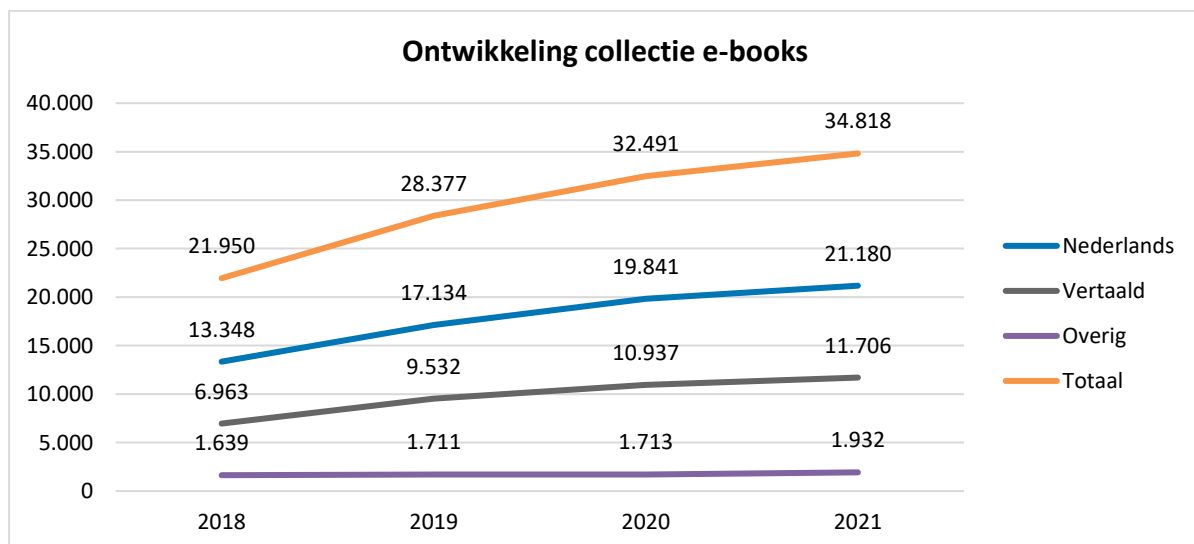
2.1. Ontwikkeling collectie

Onder collectie vallen de verschillende bronnen van kennis en cultuur die te vinden zijn bij openbare bibliotheken in Nederland. Het grootste deel van de collectie van openbare bibliotheken in Nederland bestaat uit boeken, maar ook kranten, tijdschriften, podcasts en in dit geval e-books behoren tot de collectie van Nederlandse bibliotheken.¹⁹

Het Convenant heeft betrekking op de oorspronkelijk Nederlandstalige en naar het Nederlands vertaalde e-books, uitgegeven bij Nederlandse uitgeverij vallende onder de categorie 'algemeen boek', uit de collectie. Daarnaast heeft het Convenant betrekking op "auteursrechtelijk beschermde bijdragen van auteurs, vertalers en beeldmakers aan in het Nederlands vertaalde buitenlandse titels on het segment 'algemene boek' verschenen bij Nederlandse uitgeverij".²⁰

De collectie e-books is beschikbaar via de online Bibliotheek. De online Bibliotheek is een website (en een mobiele applicatie) waar de digitale diensten van de openbare bibliotheken beschikbaar zijn. Deze site wordt, net als de gehele collectie e-books, beheerd door de KB. De KB geeft aan te streven naar een zo divers mogelijk aanbod aan e-books op de website (en mobiele applicatie) van de online Bibliotheek.²¹

De totale collectie e-books in de online Bibliotheek is gegroeid tussen 2018 en 2020. Zoals zichtbaar is in onderstaand figuur is de collectie vooral gegroeid tussen 2018 en 2019. Dit suggereert dat de collectie gegroeid is als gevolg van het ondertekenen van het Convenant. De groei geldt voor bijna alle verschillende categorieën e-books (zie tabel 1). Dit betekent dat een deel van de doelstelling "het ter beschikking krijgen van een zo breed mogelijk aanbod aan e-boeken" is gehaald.

Figuur 1. Ontwikkeling van de collectie e-books in de periode 2018 – 2020.

¹⁹ Koninklijke Bibliotheek (2020). Gezamenlijk Collectieplan. Beleidskader collectiebeleid van het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen 2020 – 2024.

²⁰ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 1.2.

²¹ Zie: <https://www.onlinebibliotheek.nl/klantenservice/verantwoordelijkheid.html>.

Voor het tekenen van het Convenant in 2019 bestond de collectie e-books in de online Bibliotheek uit 21.950 exemplaren. Na het ondertekenen van het Convenant is deze collectie gegroeid naar ruim 32.000 titels aan het eind van 2020 en naar 34.818 titels halverwege 2021 (zie Figuur 1). Het grootste deel van de collectie bestaat uit oorspronkelijk Nederlandstalige titels en literaire fictie. Verder kan worden geconcludeerd uit de cijfers dat de collectie in elke hoofdcategorie is gegroeid. De grootste groei heeft plaatsgevonden onder 'algemene literaire fictie' en 'kinderboeken'. Op de commerciële markt bestaat het grootste deel van de titels van e-books eind 2020 ook uit fictie (39%). 20% van de e-boektitels op de commerciële markt zijn non-fictie en 14% van de e-boektitels zijn kinderboeken.²²

		2018	2019	2020	2021
Omvang collectie	Totaal beschikbaar	21.950	28.377	32.491	34.818
	Nederlands ²³	13.348	17.134	19.841	21.180
	Vertaald ²⁴	6.963	9.532	10.937	11.706
	Overig	1.639	1.711	1.713	1.932
Samenstelling collectie in NUR hoofdcategorieën	300 Literaire fictie algemeen	13.330	17.100	19.151	20.488
	200 Kinderboeken algemeen	2.622	3.916	4.900	4.999
	700 Theologie algemeen	2.277	2.714	3.205	3.549
	400 Non-fictie Vrije tijd/algemeen	1.126	1.505	1.724	1.915
	600 Non-fictie informatief/professioneel algemeen	1.211	1.371	1.679	1.905
	800 Bedrijfskunde algemeen	702	988	1.106	1.186
	500 Reizen algemeen	498	579	487	526
	900 Sociale geografie algemeen	154	164	191	199
	100 Educatieve uitgaven algemeen	10	17	19	26
	000 Non-boeken algemeen	20	23	29	25

Tabel 1. Feiten & cijfers ontwikkeling collectie met als peildatum 31 december van het betreffende jaar behalve voor 2021 waar de peildatum oktober 2021 is. Informatie is afkomstig van de KB.

²² Gfk (2020). E-boekrapportage Nederland. Nederlandstalige markt december 2020.

²³ Oorspronkelijk Nederlandstalige titels verschenen bij Nederlandse uitgevers.

²⁴ Vertaalde titels verschenen bij Nederlandstalige uitgevers.

Actualiteit van de collectie

Op basis van artikel 2.1 in het Convenant is afgesproken dat de GAU zich ervoor inspant om licenties van e-book titels zo snel mogelijk, maar in ieder geval binnen zes tot twaalf maanden beschikbaar te stellen voor uitleen aan de KB.²⁵ Daarnaast is het de verantwoordelijkheid van de uitgevers om ervoor te zorgen dat hun rechthebbenden toestemming verlenen voor de opname van hun e-book in de collectie van de KB.²⁶ Deze leveringsplicht geldt alleen voor oorspronkelijk Nederlandstalige titels uitgegeven door in Nederland gevestigde uitgevers. Titels uitgegeven bij buitenlandse uitgevers zijn niet verplicht om titels binnen zes tot twaalf maanden beschikbaar te stellen, aangezien buitenlandse uitgevers geen ondertekenaar zijn van het Convenant. Op basis van de huidige cijfers en werkwijze is niet te controleren of het binnen zes tot twaalf maanden beschikbaar stellen van alle e-book titels en het aanzetten tot verlenen van toestemming daadwerkelijk gebeurt. Op dit moment stellen uitgevers geen informatie beschikbaar over de datum van publicatie van e-books. Wel houdt elke uitgever op een eigen manier bij wanneer e-books bij de uitgever verschijnen.

Door de datum van verschijning van een titel bij de uitgever te vergelijken met de datum waarop de titel is verschenen bij de online Bibliotheek, kan alsnog informatie worden verkregen met betrekking tot de actualiteit van de titels in de collectie van de online Bibliotheek. Daaruit volgt het beeld dat na het tekenen van het Convenant e-books sneller beschikbaar zijn gekomen in de online Bibliotheek. In 2018 gold voor de e-books in de online bibliotheek dat 54% van deze e-books binnen twaalf maanden na verschijnen beschikbaar werd gesteld. In 2019 is dit licht gestegen naar 56%. Met name in 2020 zijn e-books snel beschikbaar gekomen. Het gaat om 89% van de titels in de online Bibliotheek (zie tabel 2). Het gaat hier niet om alle titels die verschijnen bij uitgevers maar enkel om een analyse van titels die in dat jaar beschikbaar zijn gekomen in de online Bibliotheek.

	2018		2019		2020	
	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>
Totaal aantal titels	1.737	100%	1.767	100%	2.187	100%
Direct beschikbaar*	233	13%	150	9%	698	32%
Beschikbaar 1-5 maanden	311	18%	323	18%	699	32%
Beschikbaar 6-12 maanden	392	23%	508	29%	552	25%
Beschikbaar na 12 maanden	770	44%	697	39%	172	8%
Onbekend	31	2%	89	5%	66	3%

Tabel 2. Actualiteit van e-books in de collectie van de online Bibliotheek per jaar. *De term beschikbaarheid geeft niet weer hoe lang een titel beschikbaar is in de online Bibliotheek. Een e-book kan onbeperkt beschikbaar blijven in de online Bibliotheek maar ook slechts enkele maanden beschikbaar zijn.

²⁵ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 2.1.

²⁶ Zie: <https://mediafederatie.nl/convenant-e-lending-en-de-gevolgen-voor-uitgevers/>.

Eerder is vastgesteld dat de totale collectie e-books groeit. Onderstaande tabel laat zien dat het tevens lukt om de collectie actueler te maken. Het absolute aantal 'recente' e-books neemt toe. Voor de actualiteit kijken we in dit geval naar het aantal titels in de collectie in een betreffend jaar, dat in dat jaar of het jaar ervoor is verschenen. In 2018 waren 3.092 titels uit de laatste twee jaar beschikbaar (dus uit 2017 of 2018). In 2019 ging het om 3.279 titels (uit 2018 of 2019) en in 2020 om 3.910 titels (uit 2019 of 2020). Dit aantal groeit. Als het gaat om titels uit hetzelfde jaar, dan kwamen 1.118 titels uit in 2018 direct beschikbaar. In 2019 lukt dat minder goed met 754 titels uit dat jaar. In 2020 is dat aantal gestegen naar 1.762 uit dat jaar.

	2018	2019	2020
Totale collectie	21.950	28.337	32.491
Datum verschijning onbekend	62	0	4
Verschijning ²⁷ in 2010	1.598	1.796	1.786
Verschijning in 2011	1.879	2.343	2.360
Verschijning in 2012	2.727	3.536	3.533
Verschijning in 2013	3.269	3.982	3.999
Verschijning in 2014	3.178	3.412	3.406
Verschijning in 2015	3.196	3.604	3.677
Verschijning in 2016	2.949	3.341	3.470
Verschijning in 2017	1.974	3.044	3.292
Verschijning in 2018	1.118	2.525	3.054
Verschijning in 2019	N.v.t.	754	2.148
Verschijning in 2020	N.v.t.	N.v.t.	1.762

Tabel 3. Actualiteit van de collectie per jaar.

In het Convenant is afgesproken dat de GAU zich inspant voor het beschikbaar stellen van e-books. In de praktijk onderhoudt de KB relaties met individuele uitgevers. De KB maakt met elke uitgever contractuele afspraken over het beschikbaar stellen van titels voor uitleen in de online Bibliotheek. Enkele grote uitgevers stellen elke drie maanden een lijst op met titels die beschikbaar komen voor uitleen in de online Bibliotheek. In andere gevallen moet de KB zelf actief vragen naar titels. Daarnaast kan een auteur bepalend zijn of een boek beschikbaar komt voor digitale uitlening. Soms spreken auteurs af dat hun boeken nooit beschikbaar zullen komen voor de uitleen als e-book.

Uit gesprekken met individuele uitgevers blijkt de werkwijze te verschillen. Zo noemt een uitgever dat ze elk kwartaal kijken welke titels beschikbaar zijn/komen in hun collectie waarna ze een meeting hebben met de KB. Tijdens deze meeting worden de nieuwe licenties en verleningen van licenties besproken. Deze uitgever streeft ernaar e-books in ieder geval binnen zes maanden beschikbaar te stellen voor de online Bibliotheek. Een andere uitgever geeft aan dat zij sinds het Convenant elke drie maanden actief bezig zijn met het beschikbaar stellen van titels, terwijl dit in de periode daarvoor voornamelijk ad hoc gebeurde. Nu stuurt de uitgever elke drie maanden een lijst met titels voor de collectie van de online Bibliotheek naar de KB. Deze uitgever maakt onderscheid tussen bibliotheektitels zoals romans en *young adult* e-books, die vaak al binnen drie maanden

²⁷ Het gaat hier om de datum waarop het boek verschenen is bij de Nederlandse uitgever. Dit hoeft niet hetzelfde verschijningsjaar te zijn. Een boek kan ook opnieuw worden uitgegeven.

beschikbaar komen, en bestsellers. Bij bestsellers kan het soms één jaar duren voordat ze beschikbaar worden gesteld. Weer een andere uitgever geeft aan een titel meteen aan te melden bij het Centraal Boekhuis (CB), waarna het e-book ook meteen beschikbaar is voor de online Bibliotheek (tenzij anders is afgesproken met de auteur).

2.2. Aantal uitleningen en gebruikers

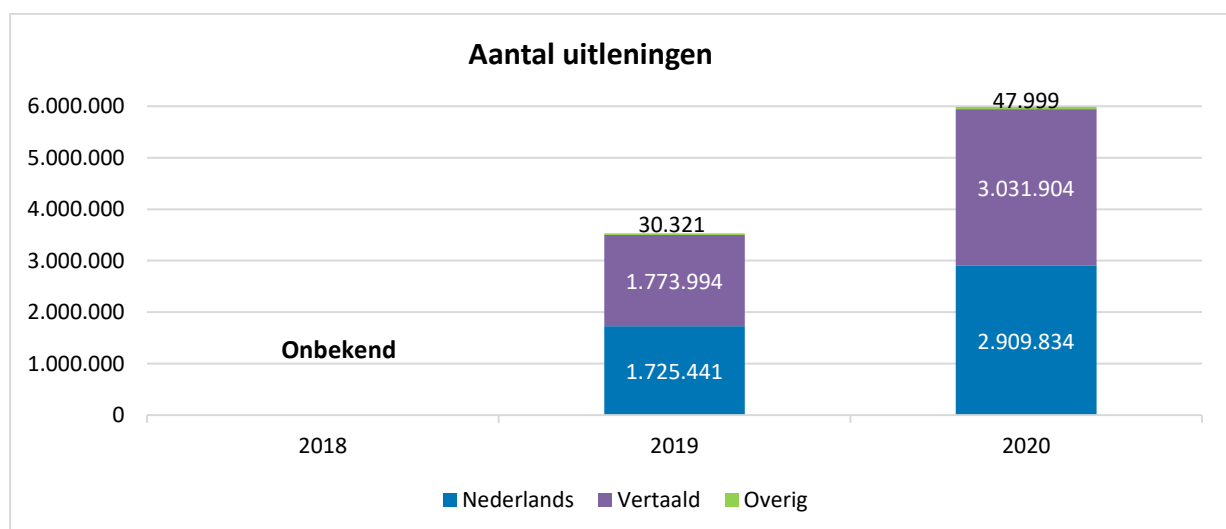
In het Convenant zijn de volgende afspraken opgenomen als het gaat om het aantal uitleningen en aantal gebruikers:

1. E-books worden uitgeleend via het *'one copy, multiple user'*-model. Dit betekent dat dezelfde kopie van een e-book aan meerdere gebruikers kan worden uitgeleend, en dus door meerdere gebruikers kan worden gelezen.²⁸ Een e-book kan op deze manier dus nooit 'volledig uitgeleend' zijn en is ten alle tijde beschikbaar voor gebruikers van de online Bibliotheek.
2. De KB verschaft ten minste twee keer per jaar inzicht in de uitleencijfers op titelniveau, inclusief tarieven, aan Lira en Pictoright.²⁹

De afspraken zijn in de praktijk gerealiseerd in de zin dat leden met een account bij de online Bibliotheek inderdaad altijd e-books kunnen lenen en deze e-books altijd beschikbaar zijn. Daarnaast stuurt de KB elk half jaar een lijst met uitleencijfers en tarieven naar Lira en Pictoright.

Uitleningen

Het aantal uitleningen stijgt sinds het inwerkingtreden van het Convenant. Het aantal uitleningen is gegroeid van 3,5 miljoen in 2018 naar 6,1 miljoen in 2020. De KB onderscheidt een aantal categorieën om het aantal uitleningen bij te houden. Zo houdt de KB het aantal uitleningen per afdrachtcategorie³⁰ bij. Deze drie categorieën zijn oorspronkelijk Nederlandse titels verschenen bij Nederlandse uitgevers, vertaalde titels verschenen bij Nederlandse uitgevers en overig. In figuur 2 is te zien dat het aantal uitleningen in elke categorie is gegroeid.

Figuur 2. Ontwikkeling aantal uitleningen per afdrachtcategorie per jaar. Informatie afkomstig van de KB.

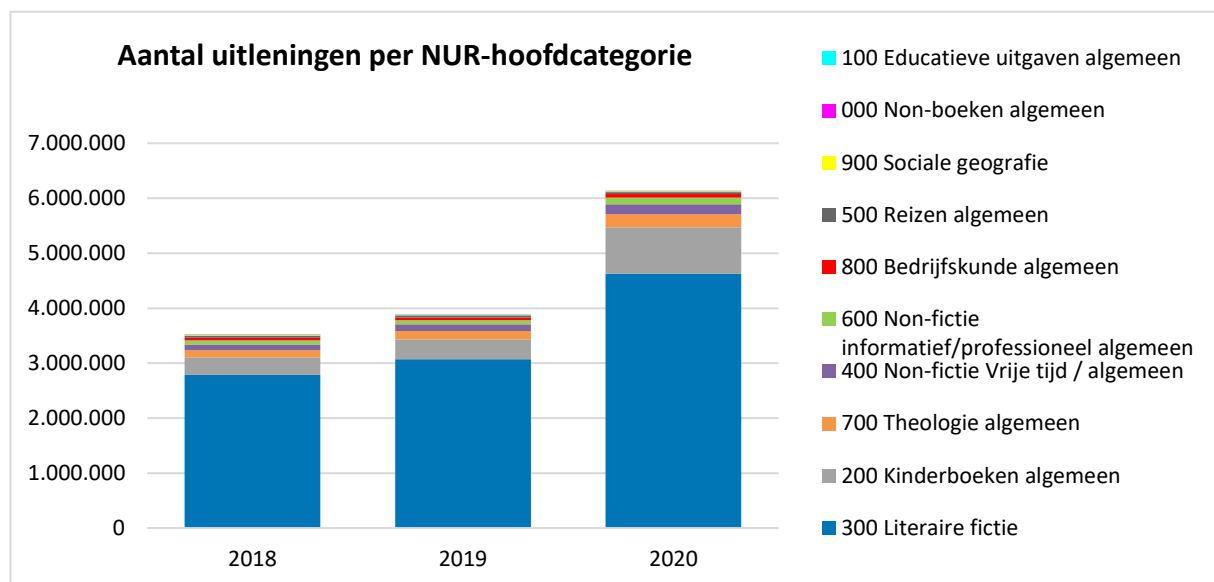
²⁸ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2018). Convenant e-lending, artikel 2.2.

²⁹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2018). Convenant e-lending, artikel 3.4.

³⁰ De afdracht van de KB richting de CB voor titels.

Daarnaast maakt de KB gebruik van de Nederlandse Uniforme Rubrieksindeling (NUR)-categorieën om het aantal uitleningen bij te houden. Deze categorieën zijn gekoppeld aan een driecijferige code, de NUR code, waarbij elke categorie zijn eigen code heeft. Uitgevers bepalen in welke categorie het boek valt.³¹ Er zijn tien hoofdcategorieën. Elke hoofdcategorie heeft ook nog subcategorieën. De KB onderscheidt in totaal 397 NUR-categorieën.

In Figuur 3 is in de categorieën ‘literaire fictie’ en ‘kinderboeken’ een grote stijging te zien in het aantal uitleningen. Ook op de commerciële markt bestond eind 2020 de grootste afzet van e-books uit fictie (79%). De e-book categorie kinderboeken had een afzet van 5% en non-fictie van 15%.³² Alleen in de categorie ‘reizen’ is een lichte daling in uitleningen te zien. Een mogelijke verklaring voor de grote stijging kan liggen in het afsluiten van het Convenant, maar een andere aannemelijke verklaring is ook dat Nederland vanaf maart 2020 te maken heeft met de COVID-19 pandemie. Deze pandemie zorgde ervoor dat mensen in een groot deel van 2020 geen activiteiten buitenshuis konden en/of mochten ondernemen. De KB heeft tijdens de pandemie extra activiteiten ondernomen om het lezen van onder andere e-books te bevorderen. Zo lanceerde de KB als onderdeel van de #ikleesthuis-campagne de ThuisBieb-app. Via deze app konden leden en niet-leden van de (online) bibliotheek tussen 6 april en 10 juni 2020 gratis 100 e-books lenen. In totaal zijn in deze periode 850.000 e-books geleend via de ThuisBieb-app.³³

Figuur 3. Ontwikkeling aantal uitleningen per hoofdcategorie. Informatie afkomstig van de KB.

³¹ Zie: <https://blog.boekengilde.nl/nur-code-boek>.

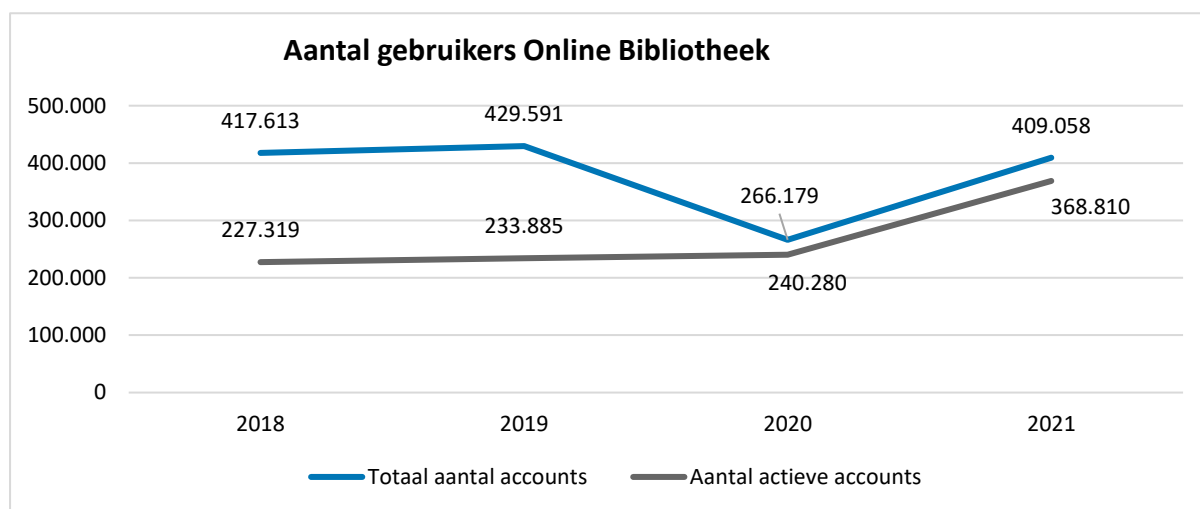
³² GFK (2020). E-boekrapportage Nederland. Nederlandstalige markt december 2020.

³³ Zie: <https://www.kb.nl/nieuws/2020/bibliotheeken-stellen-100-e-books-beschikbaar-via-thuisbieb>.

Zie: <https://www.kb.nl/nieuws/2021/wendbare-bibliotheeken-pasten-dienstverlening-in-coronatijsnel-aan>.

Gebruikers

De KB maakt onderscheid tussen gebruikers met een actief account en gebruikers met een non-actief account. Een gebruiker heeft een actief account wanneer een gebruiker via het account binnen een jaar minstens één e-book heeft geleend. Een account is non-actief wanneer langer dan één jaar geen e-books zijn geleend via het account. In figuur 4 is te zien dat het totaal aantal accounts flink is gedaald tussen 2019 en 2020. De verklaring hiervoor is dat de KB tussen 2019 en 2020 een nieuwe mobiele applicatie heeft ontwikkeld voor het lenen en lezen van e-books. Hierdoor heeft de KB alle accounts moeten verwijderen en moesten leden een geheel nieuw account aanmaken bij de nieuwe mobiele applicatie van de online Bibliotheek. Zichtbaar is dat het totaal aantal accounts in oktober 2021 weer bijna op hetzelfde niveau zit als in 2019. Daarnaast is van het totaal aantal accounts een groot deel actief (bijna 90%) en dat is groter dan voor het ondertekenen van het Convenant. Dit betekent ook dat het aantal leden met een account op de online Bibliotheek actiever is na het introduceren van de nieuwe applicatie.

Figuur 4. Ontwikkeling gebruikers. Informatie afkomstig van de KB. *Tot en met 1 oktober 2021.

Gebruikers kunnen op een aantal manieren e-books lenen bij de online Bibliotheek. Ten eerste geeft een lidmaatschap bij een lokale openbare bibliotheek automatisch toegang tot de collectie van de online Bibliotheek. Daarnaast kan men een *digital only* abonnement afsluiten bij de online Bibliotheek.³⁴ In tabel 4 is te zien dat het aantal leden met een digitaal lidmaatschap (*digital only*) is gegroeid sinds het tekenen van het Convenant. Het aantal *digital only* - leden blijft echter klein ten opzicht van het totaal aantal accounts. Een gebruiker van de online Bibliotheek kan e-books voor een termijn van drie weken lenen. Deze termijn kan telkens met drie weken verlengd worden. Een verlenging wordt in dat geval gezien (en meegeteld) als een nieuwe uitlening.³⁵

³⁴ Zie: <https://www.onlinebibliotheek.nl/klantenservice/lid-worden/de-online-bibliotheek/uitleg-lidmaatschap.html>.

³⁵ Zie: <https://www.onlinebibliotheek.nl/klantenservice/gebruiksvoorwaarden.html>.

		2018	2019	2020
Uitleningen per afdrachtcategorie	Totaal	36	3.872.434	6.131.698
	Nederlands ³⁷	-	1.725.441	2.909.834
	Vertaald ³⁸	-	1.773.994	3.031.904
	Overig	-	30.321	47.999
	Niet van toepassing ³⁹	-	342.678	141.961
Uitleningen per NUR hoofdcategorie⁴⁰	Totaal aantal uitleningen⁴¹	3.516.498	3.880.320	6.131.972
	300 Literaire fictie	2.785.333	3.070.493	4.626.568
	200 Kinderboeken algemeen	322.263	360.405	845.607
	700 Theologie algemeen	127.010	153.500	237.204
	400 Non-fictie Vrije tijd / algemeen	106.567	119.184	179.570
	600 Non – fictie informatief / professioneel algemeen	75.847	75.374	122.227
	800 Bedrijfskunde algemeen	45.410	47.885	66.682
	500 Reizen algemeen	40.219	41.968	33.865
	900 Sociale geografie	8.506	7.554	14.555
	000 Non – boeken algemeen	5.009	2.886	4.265
	100 Educatieve uitgaven algemeen	134	1.071	1.429
Accounts⁴²	Totaal	417.613	429.591	266.179
	Jeugd	97.210	105.309	69.838
	Volwassenen	320.403	324.282	196.341
	Actieve accounts⁴³	227.319	233.885	240.280
	Jeugd	47.948	51.245	57.498
	Volwassenen	179.371	182.640	182.782
	Digital only - accounts	9.381	10.774	19.140

Tabel 4. Feiten en cijfers uitleningen en accounts met peildata 31 december van het betreffende jaar.

³⁶ De afdrachtcategorieën bestonden niet voor het tekenen van het Convenant, daarom zijn er geen cijfers beschikbaar voor 2018.

³⁷ Oorspronkelijk Nederlandstalige titels verschenen bij Nederlandse uitgevers.

³⁸ Vertaalde titels verschenen bij Nederlandse uitgevers.

³⁹ Uitleningen van buitenlandse titels, deze vallen niet onder het Convenant.

⁴⁰ Het online platform 'online Bibliotheek' is het reguliere kanaal om e-books te lenen. De uitleningen die via de applicatie 'VakantieBieb' verlopen, horen hier niet bij. Downloads van de VakantieBieb vallen dan ook niet onder het Convenant e-lending.

⁴¹ Het komt voor dat de KB titels van te voren inkoop, waardoor ze naderhand de afdracht niet hoeven door te geven aan de CB. Hierdoor kan het zijn dat het totaal aantal uitleningen per NUR hoofdcategorie niet overeenkomt met het totaal aantal uitleningen per afdrachtcategorie.

⁴² De KB hanteert de terminologie van gebruikers voor accounts.

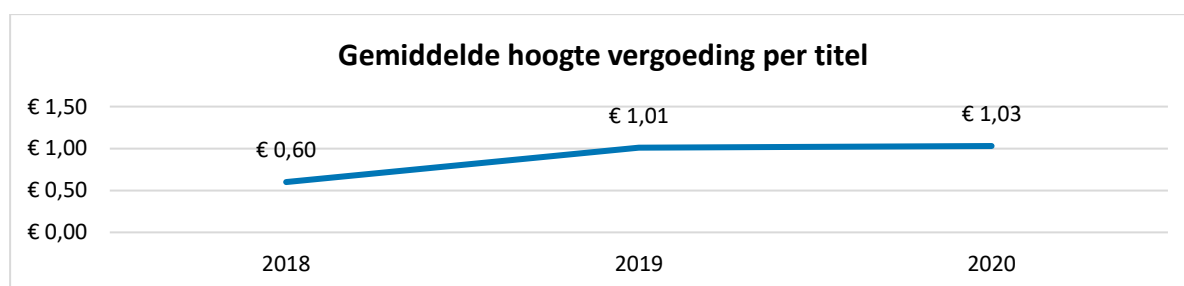
⁴³ Een account van de landelijke digitale openbare bibliotheek is actief, wanneer via dit account binnen een jaar minstens één e-book is geleend. Het hoeft hierbij niet te gaan om unieke gebruikers: een gebruiker kan meerdere accounts aanmaken.

Het gebruik van de online Bibliotheek is niet alleen gegroeid, onderzoek wijst ook uit dat ook lezers van e-books de online Bibliotheek waarderen. In 2020 maakte 21% van alle e-book lezers gebruik van een abonnement dienst voor het lezen van e-books. Van deze groep gebruikte 55% de online Bibliotheek in 2020. De reden waarom mensen kiezen voor de online Bibliotheek is vanwege de makkelijke beschikbaarheid, de aantrekkelijke prijs en het feit dat het online Bibliotheekabonnement bij het reguliere bibliotheek lidmaatschap hoort.⁴⁴ Bovendien is de bekendheid van de online Bibliotheek gegroeid. In 2018 was 36% van de respondenten bekend met de online Bibliotheek, dit is gegroeid naar 45% in 2020.⁴⁵ In een onderzoek naar de boekenbranche tot juli 2021 is onderzocht dat 22% van de digitale lezers een abonnement dienst gebruikt voor e-books, hiervan gebruikt 45% de online Bibliotheek. In ditzelfde onderzoek staat dat de mobiele applicatie van de online Bibliotheek door gebruikers wordt beoordeeld met een 7.5. Vooral het feit dat je als gebruiker direct boeken kunt lenen via de applicatie wordt gewaardeerd.⁴⁶

2.3. Vergoedingen rechthebbenden

Het Convenant is ook opgesteld en ondertekend om te zorgen voor een eerlijke beloning voor het gemaakte werk van makers, namelijk auteurs, vertalers en beeldmakers. In het Convenant is afgesproken dat auteurs, vertalers en beeldmakers per uitlening worden betaald.⁴⁷

De hoogte van de vergoedingen is per titel met bijna 50% omhoog zijn gegaan na het tekenen van het Convenant. Dit is op basis van een schatting van het gemiddelde bedrag dat in 2018 werd betaald per titel in vergelijking met de vergoeding in 2020. De situatie voor auteurs en vertalers is verbeterd sinds het tekenen van het Convenant. Wat daarnaast opvalt is dat Lira en Pictoright niet alle vergoedingen binnen één jaar kunnen uitkeren aan de makers. De verklaring die Pictoright hiervoor in haar jaarverslag geeft is dat makers zelf aanspraak moeten maken op de gelden waartoe zij recht hebben. Rechthebbenden van collectieve rechten kunnen volgens Pictoright drie tot vijf jaar na publicatie aanspraak maken op hun vergoeding.⁴⁸ Lira gebruikt de beschikbare data van de KB om één op één de vergoedingen die per titel per uitlening beschikbaar zijn aan de auteurs te betalen.

Figuur 5. Gemiddelde hoogte vergoeding per titel in de periode 2018-2020.

Daarnaast kan op basis van de cijfers geconcludeerd worden dat de totale uitbetaalde vergoedingen tussen 2019 en 2020 aanzienlijk zijn gestegen. De KB heeft in 2019 in totaal een bedrag van €3,6 miljoen uitbetaald, waarvan €1,5 miljoen is gegaan naar de makers en €2,1 miljoen naar de uitgevers. In 2020 is dit bedrag flink gestegen. De KB heeft in 2020 namelijk in totaal €7 miljoen uitbetaald, waarvan €3,1 miljoen gegaan is naar de makers en €3,9 miljoen naar de uitgevers. De uitgever betaalt van dit bedrag nog de vergoedingen voor de buitenlandse auteurs. In een kamerbrief met betrekking tot de 'Monitor Wet stelsel openbare

⁴⁴Nagelhout, E. (2020) Rapportage Boekenbranche Meting 52 Themameting Digitaal lezen. Gfk.

⁴⁵Nagelhout, E. & Richards, C. (2020). Rapportage Boekenbranche Meting 53. 2e reguliere meting van 2020. Gfk.

⁴⁶Nagelhout, E. & Richards, C. (2021). Rapportage Boekenbranche Meting 56 Themameting: digitaal lezen. Gfk.

⁴⁷Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/10/03/nederlandse-boeken-sneller-beschikbaar-via-digitale-bieb>.

⁴⁸Pictoright (2019). Jaarverslag 2018.

bibliotheekvoorziening 2019 – 2020' geeft de minister van OCW aan dat de financiële gevolgen van de stijging van het aantal uitleningen een punt van aandacht zijn voor de langere termijn.⁴⁹

In het Convenant is afgesproken dat de KB voor oorspronkelijk Nederlandstalige titels 50% van de vergoeding aan de uitgever van het e-book en 50% aan Lira en Pictoright betaalt (artikel 3). De KB maakt de vergoeding over naar een gezamenlijke rekening van Lira en Pictoright onder naam van Lira. Vervolgens verdeelt Lira het geld enerzijds onder auteur(s)⁵⁰ en vertaler(s) van het desbetreffende boek en anderzijds aan Pictoright, die de vergoeding weer verdeelt onder beeldmakers.⁵¹ Wanneer het gaat om naar het Nederlands vertaalde titels ontvangt de uitgever en de buitenlandse schrijver gezamenlijk 2/3 van de vergoeding en de vertaler 1/3. Om de vergoeding te kunnen ontvangen hoeven makers geen lid te zijn van Lira of Pictoright. Lira en Pictoright zorgen er ook voor dat vergoedingen terecht komen bij makers die niet bij hen zijn aangesloten.⁵² De vergoeding die een maker per uitgeleende titel ontvangt, hangt af van een aantal factoren. Bijvoorbeeld, hoe actueler en populairder de titel, hoe hoger de vergoeding voor de maker. Het is de uitgever die afspraken maakt over de hoogte van de vergoeding. Uitgevers maken individuele afspraken met de KB over titels, zowel over de hoogte van de vergoeding als over het termijn van beschikbaarstelling.⁵³

De drie betrokken partijen hebben allemaal een eigen systematiek qua uitkering van de vergoeding:

1. **KB.** De KB maakt tweemaal per jaar geld over aan het gezamenlijke rekeningnummer van Lira en Pictoright. De KB doet dit over de periode januari – juni en juli – december.
2. **Lira.** Lira maakt het deel van Pictoright ook twee keer per jaar over (augustus/september en februari). Lira keert twee keer per jaar vergoedingen uit aan auteurs en vertalers. Lira geeft aan de afgelopen jaren meer dan 80% van de vergoedingen uit te keren. Het gaat om 85% in 2019, 82% in 2020 en 81% in 2021. Hierbij ontvangen auteurs inzage in de beschikbare bedragen per titel en het aantal uitleningen.
3. **Pictoright.** Pictoright keert de vergoedingen voor beeldmakers één keer per jaar uit. Afgelopen jaar was dat in april maar dat is in de toekomst waarschijnlijk aan het eind van het jaar. Vergoedingen voor beeldmakers worden verdeeld op basis van punten, met minimaal 1 punt voor een foto, illustratie of beeldende kunst in het binnenwerk van een e-book en maximaal drie punten voor een foto, illustratie, beeldende kunst of ontwerp op de omslag van een e-book. Een beeldmaker kan een maximum van 30 punten per titel per jaar toegekend krijgen.⁵⁴

⁴⁹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2021). Monitor Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen 2019 – 2020.

⁵⁰ Repartitieregulement Stichting Lira, artikel 1.2: Onder rechthebbende auteur wordt verstaan de natuurlijk persoon of rechtspersoon die ingevolge de Auteurswet in zijn hoedanigheid van auteur auteursrecht kan doen gelden op de onder lid 1 genoemde werken, alsmede de erfgenamen van deze auteurs. Uitgevers en andere derden zoals werkgevers, die op grond van de Auteurswet als fictief makers zouden kunnen worden aangemerkt, worden nadrukkelijk niet aangemerkt als rechthebbende auteurs en kunnen geen aanspraak maken op e-lendingvergoedingen op grond van dit Reglement. Artikel 1.3: Onder rechthebbende auteurs worden in dit Reglement de volgende categorieën auteurs verstaan: a) de auteurs van oorspronkelijk Nederlandstalige titels onder het segment 'algemene boeken' verschenen bij Nederlandse uitgevers; b) de auteurs en vertalers van in het Nederlands vertaalde buitenlandse titels onder het segment 'algemene boeken', verschenen bij Nederlandse uitgevers. De buitenlandse auteurs van de oorspronkelijke buitenlandse titels worden nadrukkelijk niet aangemerkt als rechthebbende auteurs in de zin van dit Reglement en kunnen geen aanspraak maken op e-lendingvergoedingen op grond van dit Reglement. Deze auteurs ontvangen hun e-lendingvergoeding via de Nederlandse uitgever.

⁵¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018). Convenant e-lending, artikel 3.3. en 3.4.

⁵² Zie: <https://www.kb.nl/ob-kb/nieuws/2018/e-lendingconvenant-per-1-januari-2019-in-werking>.

⁵³ Zie: <https://mediafederatie.nl/convenant-e-lending-en-de-gevolgen-voor-uitgevers/>.

⁵⁴ Stichting Pictoright (2020). Grondslagen voor nadere verdeling leenrecht e-books aan visuele makers.

		2018	2019	2020	30 juni 2021
Gemiddelde vergoedingen per titel		€0,60 ⁵⁵	€1,01	€1,03	-
Betalingen van de KB⁵⁶	Totalen	-	€4.042.752,19	€7.018.230,72	€4.757.801,73
	Aan uitgevers	-	€2.087.707	€3.584.013	€2.882.590
	Aan Stichting Lira	-	€1.622.687,50	€2.850.400,71	€1.556.425,74
	Aan Stichting Pictoright	-	€332.357,69 ⁵⁷	€583.817,01 ⁵⁸	€318.785,99
Betalingen van Lira	Aan auteurs/ vertalers	-	€1.232.894,48	€2.110.767,33	€1.144.877,33
Betalingen van Pictoright⁵⁹	Aan beeldmakers	-	-	€49.991,33 ⁶⁰	€401.492,79 ⁶¹
	Aan makers buitenland ⁶²	-	€15.606,56	€27.260,37	-

Tabel 5. Feiten en cijfers Betalingen en vergoedingen inclusief BTW. Peildata zijn 31 december van het betreffende jaar.

2.4. Informatievoorziening

Dit hoofdstuk bevat informatie over de wijze waarop partijen bibliotheken, schrijvers, vertalers, beeldmakers en uitgevers hebben geïnformeerd over het Convenant.

Informatie aan bibliotheken

De KB heeft bibliotheken geïnformeerd over het Convenant middels berichten op de website. De KB heeft de ondertekening van het Convenant in oktober 2018 aangekondigd: *“Nederlandstalige e-books van Nederlandse uitgevers zijn voortaan zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk binnen een jaar beschikbaar voor bibliotheekleden. Dat hebben zes partijen uit de boekenbranche en minister Van Engelshoven (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) vandaag afgesproken. Ook krijgen auteurs, vertalers en beeldmakers zekerheid over de betaling bij uitlening van hun e-book. Dit was niet altijd het geval.”*⁶³ Verder heeft de KB in januari op de website aangegeven dat het Convenant daadwerkelijk in werking is getreden.⁶⁴ De start van het Convenant is daarnaast genoemd in het Jaarverslag van 2019.⁶⁵ In 2020 heeft de KB gerapporteerd over de kosten en baten van het Convenant.⁶⁶

De KB voert ook doorlopend activiteiten uit als het gaat om de informatievoorziening richting bibliotheken over het Convenant. Het gaat om een maandelijks update op metdeKB. Dit is een (beschermde) online omgeving voor communicatie tussen de KB en de openbare bibliotheken. In deze update worden overzichten van bezoeken en gebruiksgegevens (per bibliotheek) van de online Bibliotheek en Jeugdbibliotheek gedeeld. Elke zes weken worden lijsten met titels van e-books (onderverdeeld naar genre) en het aantal gebruikers gedeeld met leden

⁵⁵ Dit bedrag is een schatting van de KB. De berekening is een combinatie van informatie uit CB Analytics komt en de eigen administratie van de KB. In CB Analytics staat als gemiddelde licentievergoeding in 2018 €0,55 per uitlening, maar de KB kocht destijds ook nog uitleningen vooraf in, waardoor de KB kwam op een gemiddeld vergoeding per uitlening van €0,60.

⁵⁶ Bedragen inclusief beheerskosten.

⁵⁷ Ontvangen in september 2019 en februari 2020.

⁵⁸ Ontvangen in augustus 2020 en februari 2021.

⁵⁹ Pictoright keert eenmaal per jaar uit in april.

⁶⁰ Betaalt in februari 2020.

⁶¹ Dit bedrag bestond uit repartities Repartitie: €259.591,15 en Narepartitie: 141.901,64. Betaald in april 2021.

⁶² Voor buitenlandse makers keert Pictoright de collectieve rechten uit aan zusterorganisaties, veelal in de vorm van een lumpsum.

⁶³ Zie: <https://www.kb.nl/nieuws/2018/nederlandse-boeken-sneller-beschikbaar-via-online-bibliotheek>.

⁶⁴ Zie: <https://www.kb.nl/ob-kb/nieuws/2018/e-lendingconvenant-per-1-januari-2019-in-werking>.

⁶⁵ Koninklijke Bibliotheek (2020). Jaarverslag 2019.

⁶⁶ Koninklijke Bibliotheek (2021). Jaarverslag 2020.

van de Inkoopcommissie.⁶⁷ Tot slot organiseert de KB tweemaal per jaar bijeenkomsten voor de openbare bibliotheken over de collectievorming (waaronder e-books).

Informatie aan schrijvers en vertalers

De Auteursbond heeft op de website aangekondigd dat het Convenant is getekend met afspraken over de uitlening van e-books.⁶⁸ Stichting Lira heeft in het jaarverslag van 2018 het Convenant voor het eerst aangekondigd. Lira geeft aan dat auteurs door het Convenant meer zekerheid zullen krijgen in het ontvangen van vergoedingen voor het uitlenen van e-books.⁶⁹ Verder heeft Lira de start van het Convenant op hun website aangekondigd.⁷⁰ In het Jaarverslag van 2019 rapporteert Lira dat ze de eerste vergoedingen van de KB hebben ontvangen en dit hetzelfde jaar hebben verdeeld.⁷¹

Lira heeft bovendien veel informatie beschikbaar voor auteurs op hun website. In het Lira-nieuws⁷² informeert Lira auteurs en vertalers bijvoorbeeld over de manier waarop ze in aanmerking komen voor een vergoeding. Op de website staat expliciet genoemd dat auteurs zich niet hoeven aan te sluiten bij Lira om aanspraak te maken op vergoedingen vanuit het Convenant.⁷³ Lira maakt op hun website duidelijk dat de hoogte van een vergoeding afhangt van het aantal uitleningen, de hoogte van het overeengekomen tarief en het aandeel van de auteur zelf. Lira legt daarnaast uit dat auteurs altijd zelf moeten checken of hun werk correct (en het juiste aandeel) is geregistreerd in de portal van Lira. Als een werk niet in de portal staat, kunnen auteurs dit zelf aanmelden door middel van het ISBN nummer van het betreffende werk.⁷⁴

Informatie aan beeldmakers

Pictoright heeft het tekenen van het convenant niet aangekondigd in hun jaarverslagen. Pictoright heeft wel in de jaarverslagen van 2019 en 2020 gerapporteerd over de inkomsten en repartities met betrekking tot het Convenant.⁷⁵ Pictoright heeft verder op haar website het ondertekenen van het Convenant aangekondigd en vermeld dat beeldmakers na het tekenen van het Convenant een vergoeding ontvangen voor uitgeleende e-books.⁷⁶

Informatie aan uitgevers

De GAU heeft op haar website het ondertekenen van het Convenant aangekondigd. In ditzelfde bericht laat de GAU weten wat er voor uitgevers verandert na het tekenen van het Convenant. Hier wordt uitgelegd dat de voornaamste verandering de vergoeding voor auteurs en beeldmakers is. En de manier waarop vergoedingen zullen worden verdeeld.⁷⁷

⁶⁷ De Inkoopcommissie koopt landelijk digitale content in voor openbare bibliotheken. Ook bewaakt de Inkoopcommissie het beleidskader en de financiën van de landelijke inkoop. De Inkoopcommissie telt 6 leden die worden benoemd door de VOB: 4 vanuit de openbare bibliotheken en 2 op voordracht van en uit de KB. Daarnaast is er een Adviesgroep voordracht e-content (AVEC) die adviseert over mogelijk in te kopen nieuwe e-content en e-books. De AVEC doet voorstellen aan de Inkoopcommissie. Leden van de AVEC zijn ervaren bibliothecarissen die verantwoordelijk zijn voor de digitale collectie in de lokale bibliotheek.

⁶⁸ Zie: <https://auteursbond.nl/nieuwe-convenant-e-boeken/>.

⁶⁹ Stichting Lira (2019). Jaarverslag 2018.

⁷⁰ Zie: <https://www.lira.nl/Home/TextPage?perma=e-lending-convenant-getekend>.

⁷¹ Stichting Lira (2020). Jaarverslag 2019.

⁷² Zie: <https://nieuws.lira.nl>.

⁷³ Zie: https://www.lira.nl/aansluiten?jumpto=CONNECT_LIST1.

⁷⁴ Zie: <https://www.lira.nl/voor-auteurs>.

⁷⁵ Stichting Pictoright (2019-2021). Jaarverslagen 2018-2020.

⁷⁶ Zie: <https://pictoright.nl/nieuws/convenant-getekend-leenvergoedingen-e-books/>.

⁷⁷ Zie: <https://algemene-uitgevers.nl/convenant-e-lending-en-de-gevolgen-voor-uitgevers/>.

3. Ervaringen

Dit hoofdstuk beschrijft de ervaringen van partijen die betrokken zijn bij het Convenant. Specifiek wordt ingegaan op de doelstellingen en de gemaakte afspraken in het Convenant. Daarnaast zijn de wensen voor de toekomst van het Convenant beschreven.

Doelstellingen

Alle partijen geven in gesprekken aan tevreden te zijn met de doelstellingen van het Convenant. Deze doelstellingen zijn en blijven relevant voor partijen. Daar komt bij dat partijen zeer tevreden zijn dat het *one copy, multiple user* – model wordt gehanteerd. Ook is het beeld bij partijen dat de collectie van de online Bibliotheek is gegroeid. Partijen merken bovendien dat het aantal uitleningen is gestegen. De vraag is wel in hoeverre dit daadwerkelijk door het inwerkingtreden van het Convenant komt. Het is zeer aannemelijk dat de COVID-19 pandemie een positieve invloed heeft gehad op het aantal uitleningen en gebruikers.

Een van de doelen van het Convenant is ook om e-books ‘binnen een zo kort mogelijk termijn’ beschikbaar te stellen in de online Bibliotheek. Partijen geven echter aan weinig zicht te hebben op de actualiteit van de titels in de online Bibliotheek. Wel heeft een deel van de ondertekenaars het beeld dat de meest recente en populaire titels niet in de online Bibliotheek te verkrijgen zijn. Voor sommige partijen is niet duidelijk waarom bepaalde titels niet beschikbaar zijn, en andere titels juist wel, in de online Bibliotheek.

Verder is in het Convenant het doel gesteld om voor een passende uitleenvergoeding voor auteurs, vertalers, beeldmakers en uitgevers te zorgen. De ondertekenaars zullen daarnaast inzicht krijgen in het aantal uitleningen. Auteurs geven aan tevreden te zijn. De vergoeding per titel is verhoogd en de auteurs krijgen, anders dan voor het tekenen van het Convenant, inzicht in de vergoeding die ze per titel ontvangen. Daarbij ontvangen de partijen twee keer per jaar inzicht in de uitleencijfers vanuit de KB. De ontvangende partijen geven aan op dit moment beperkte informatie per titel te ontvangen.

Afspraken

Alle betrokken partijen geven aan nog steeds achter de gemaakte afspraken te staan. Partijen zijn zeer tevreden dat het is gelukt om afspraken te maken. Vanwege de uiteenlopende belangen van de partijen was dit namelijk niet eenvoudig. Het beschikbaar stellen van budget vanuit het ministerie van OCW is een van de doorslaggevendende redenen geweest voor partijen om tot afspraken te komen. Partijen uitten hun zorgen over de toekomstige financiering. De vraag is of de financiering structureel blijft en of de omvang van de financiering voldoende is als het aantal uitleningen en de collectie blijven groeien.

Er zijn drie punten waarover partijen verschillend denken als het gaat om de invulling van de gemaakte afspraken. Ten eerste is in artikel 2.1 van het Convenant vastgelegd dat de GAU zich ten eerste inspannt dat haar leden, de aangesloten uitgevers, boeken zo snel mogelijk na het op de markt brengen beschikbaar stellen voor de online Bibliotheek. Het is in het Convenant afgesproken dat de GAU zich er in ieder geval voor zal inzetten om e-books binnen zes tot twaalf maanden beschikbaar te krijgen. De GAU geeft aan deze termijn te promoten bij de leden. De inspanning bestaat voornamelijk uit het benoemen van de afspraak tijdens Algemene Leden Vergaderingen. De werkwijze verschilt per uitgever. In de praktijk maakt de KB individuele afspraken met uitgevers. De werkwijze verschilt per uitgever, de KB zit met de ene uitgever bijvoorbeeld veel frequenter aan tafel dan met de andere uitgever. Voor de KB is dus voornamelijk in het afstemmen van de collectie met uitgevers niet veel veranderd sinds het tekenen van het Convenant. Partijen geven aan het idee te hebben dat deze afspraak in het Convenant wel werkt als een positieve stimulans voor uitgevers om hun titels (sneller) beschikbaar te stellen.

Ten tweede is in artikel 3.1. afgesproken dat de KB een passende uitleenvergoeding betaalt waarvan 50% gaat naar de uitgever en 50% naar Lira. De KB komt deze afspraak na en maakt twee keer per jaar een bedrag over aan Lira. Lira is vervolgens verantwoordelijk voor het verdelen van de vergoedingen aan auteurs, vertalers en Pictoright. Pictoright heeft daarna de verantwoordelijkheid vergoedingen onder beeldmakers te verdelen. De Auteursbond, Lira en Pictoright geven aan dat auteurs, vertalers en beeldmakers tevreden zijn en twee keer per jaar een vergoeding met repartitieoverzicht ontvangen. Dit overzicht is transparant en was er in het verleden niet. Daarnaast krijgen vertalers en beeldmakers nu ook een vergoeding per uitlening. Voor het tekenen van het Convenant was het niet duidelijk of vertalers een vergoeding ontvingen. Auteurs ontvangen bovendien een hogere vergoeding en hebben meer zicht gekregen op het feit dat hun werk via de online Bibliotheek wordt aangeboden. Wel wordt aangegeven dat voor beeldmakers geldt dat zij (grotendeels) hun bijdragen zelf bij Pictoright moeten aanmelden om een vergoeding te kunnen claimen. Dat geldt voor fysieke boeken, maar ook voor e-books. Dat betekent dat na de opgave door de KB, Pictoright aanvullende informatie dient te verzamelen. Pictoright heeft behoefte aan meer informatie van de KB met betrekking tot de beeldmakers die een bijdrage hebben geleverd aan de uitgeleende titels. Lira geeft aan dat het uitbetalen van vergoedingen voor hen nu goed werkt maar dat het in het begin wel tijd en mankracht heeft gekost om dit nieuwe systeem op te zetten en uit te zoeken. Het betalen van de repartities voor e-books werkt namelijk via een ander systeem dan voor fysieke boeken. Lira heeft daarom, naar eigen zeggen, een nieuwe systematiek moeten opzetten voor het betalen van de repartities voor e-books.

Ten derde is in artikel 4 van het Convenant afgesproken dat de KB twee keer per jaar inzicht verschaft aan Lira, Pictoright en de openbare bibliotheken over de uitleencijfers en betaalde tarieven van de uitgeleende e-books. De KB houdt zich aan deze afspraken en stuurt de genoemde partijen twee keer per jaar een overzicht van de uitleencijfers en tarieven. Partijen uitten de behoefte om op een aantal punten behoefte te hebben aan meer informatie. Zo geven enkele partijen aan meer informatie per titel te willen ontvangen, bijvoorbeeld over hoe lang de titels beschikbaar blijven in de online Bibliotheek. Dit is met name van belang voor openbare bibliotheken om activiteiten rondom de collectie in de fysieke bibliotheek te kunnen afstemmen met titels in de online Bibliotheek. De KB onderhandelt met de uitgevers over de licenties en de hoogte van het te betalen tarief per titel. De overige partijen geven aan hier graag meer inzicht in te willen krijgen. Andersom is ook behoefte aan meer informatie. Partijen zouden graag meer informatie van Lira en Pictoright krijgen, met name met betrekking tot de vergoedingen die Lira en Pictoright betalen aan auteurs, vertalers en beeldmakers.

Wensen voor de toekomst

Naast hun ervaringen met het Convenant hebben de betrokken partijen een aantal wensen voor de toekomst uitgesproken. Een van de wensen is om afspraken te maken te maken over de toekomstige monitoring van het Convenant. Daarnaast is door een aantal partijen de vraag gesteld of het in de toekomst niet mogelijk zou zijn om Stichting Leenrecht verantwoordelijk te maken voor de uitvoering van het Convenant als het gaat om de vergoedingen. Daarmee zouden de vergoedingen op dezelfde manier betaald kunnen worden als afgesproken bij het Leenrecht. Anderen twijfelen over de meerwaarde daarvan omdat een extra laag toegevoegd wordt aan de uitvoering. Tot slot wordt door verschillende partijen de wens voor uitbreiding van het Convenant naar audioboeken (luisterboeken) genoemd. De huidige situatie met betrekking tot luisterboeken is op dit moment namelijk soortgelijk als de situatie met e-books vóór het tekenen van het Convenant. Andere ondertekenaars zijn hier geen voorstander van omdat extra partijen toegevoegd dienen te worden aan het Convenant en de markt er op dit moment anders uit ziet. Luisterboeken vragen om grote investeringen voor uitgevers met vooralsnog weinig opbrengsten. Lira en Stichting Leenrecht geven wel aan veel vragen te krijgen van auteurs over (de vergoedingen voor) luisterboeken.

4. Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk bevat de conclusies en aanbevelingen.

Conclusies

Bij de ondertekening van het Convenant is afgesproken om de afspraken gezamenlijk te evalueren. In 2018 is het Convenant ondertekend door betrokken partijen om te zorgen voor een **breed en goed toegankelijk digitaal aanbod** met een **passende uitleenvergoeding**.

- Het is partijen gelukt om te zorgen voor een breed en goed toegankelijk digitaal aanbod. Het **digitale aanbod is gegroeid** sinds de inwerkingtreding van het Convenant van 21.950 e-books naar 32.491 e-books. Het gaat om zowel een groei van Nederlandse werken als om een groei van naar het Nederlands vertaalde werken, verschenen bij Nederlandse uitgevers. De collectie is ook in de breedte (in elke categorie) gegroeid. Het gaat dan om zowel fictie als non-fictie en e-books voor volwassenen en jeugd.
- Het is lastiger om uitspraken te doen over de **actualiteit** van de collectie. Afgesproken is dat de GAU inspanningen verricht om uitgevers te bewegen e-books binnen zes tot twaalf maanden na verschijnen beschikbaar te stellen. De KB is echter de partij die de onderhandelingen voert met de individuele uitgevers. Daarbij dient ook rekening gehouden te worden met individuele wensen van auteurs, van beeldmakers én van bibliotheken voor het beschikbaar stellen van e-books. Er is geen uniforme werkwijze bij alle uitgevers over het beschikbaar stellen van (actuele) e-books. Op basis van de cijfers kunnen we wel zeggen dat de meeste titels in de online Bibliotheek binnen twaalf maanden na verschijning bij de uitgever beschikbaar komen in de online Bibliotheek (56% in 2019 en 89% in 2020).
- De **vergoeding per titel** is verhoogd en de auteurs krijgen, anders dan voor het tekenen van het Convenant, inzicht in de vergoeding die ze per titel ontvangen. De hoogte van de vergoedingen per titel is gemiddeld met bijna 50% omhoog gegaan van €0,60 naar €1,03.
- Het **aantal uitleningen** van e-books stijgt sinds het afsluiten van het Convenant. Er is geen aanzienlijke stijging te zien in het **aantal accounts** waarmee e-books worden geleend sinds het tekenen van het Convenant. Wel is het gebruik van de accounts gestegen ten opzichte van de periode voor het Convenant. De context van de covid-pandemie heeft hier waarschijnlijk veel invloed op gehad.

Naast de formulering van de doelstellingen van het Convenant (een **breed en goed toegankelijk digitaal aanbod** met een **passende uitleenvergoeding**) zijn in het Convenant ook concrete **afspraken** gemaakt door de ondertekenaars.

- **Uitleningen** vinden plaats conform het 'one copy multiple-user'-model.
- De afspraak om het Convenant één jaar na inwerking treding te **evalueren** is niet behaald. Deze evaluatie vindt door de impact van corona en andere prioriteiten plaats bijna drie jaar na inwerkingtreding.
- De **wijze van uitbetalen** van het ministerie van OCW naar de KB, van de KB naar uitgevers en Lira en Pictoright en van Lira en Pictoright naar makers vindt plaats volgens de afspraken in het Convenant. De wijze van uitbetalen verloopt inmiddels goed. In de beginperiode na ondertekening van het Convenant moest bij Lira en Pictoright een nieuw systeem worden ingericht om de betalingen te organiseren. Dit komt omdat de werkwijze die bij het vergoeden van leenrecht wordt gehanteerd verschilt ten opzichte van de vergoedingen voor e-books.
- We zien nog een aantal **verbeterpunten** met betrekking tot een aantal afspraken. De transparantie over het aantal uitleningen kan worden verbeterd. Bijna alle partijen hebben behoefte aan meer inzicht in de uitleencijfers, inzicht in de collectie en inzicht in de uitbetalingen aan makers. Dit onderzoek voorziet in deze behoefte van de betrokken partijen. De informatie uit dit onderzoek zou jaarlijks geüpdatet kunnen worden door de betrokken partijen. Daar hangt mee samen dat de

onderlinge informatievoorziening tussen de ondertekenaars kan worden verbeterd. Bijna elke partij heeft behoefte aan meer informatie van andere partijen.

Het grootste knelpunt voor de toekomst is de financiering. Er zijn incidentele middelen beschikbaar gesteld maar de kosten die gepaard gaan met het betalen van een passende uitleenvergoeding zijn structureel en nemen bovendien toe bij een groei in het aantal uitleningen van e-books. De vraag is hoe de financiering voor de toekomst structureel geregeld zou moeten worden voor de inkoop van e-books.

Tot slot is in het onderzoek ook genoemd dat een alternatief systeem voor het organiseren van de vergoedingen mogelijk is. Er wordt dan bijvoorbeeld gedacht aan het organiseren van de vergoedingen via Stichting Leenrecht (net als bij het leenrecht). Op basis van dit onderzoek kunnen we geen conclusie daarover trekken omdat niet is onderzocht of een ander systeem voordelen heeft ten opzichte van de huidige afspraken.

Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoek bevelen we partijen aan om het Convenant e-lending voort te zetten. Partijen zijn positief over de doelstellingen van het Convenant en de gemaakte afspraken.

Wel bevelen aan om aanvullende afspraken te maken over de monitoring en het uitwisselen van informatie tussen de betrokken partijen. Een jaarlijks monitoringsgesprek waarbij informatie wordt uitgewisseld is daar een manier voor. De KB kan aanvullend aangeven met hoeveel uitgevers afspraken zijn gemaakt en waar dat toe heeft geleid (x titels in de collectie) zonder daarbij concurrentiegevoelige informatie te delen. Lira en Pictoright kunnen aangeven welk deel van de vergoedingen zijn uitgekeerd (bijvoorbeeld: ten aanzien van 2021 is reeds X% uitgekeerd en X% is uitgekeerd op basis van vorige jaren met een toelichting daarbij).

We zijn van mening dat de betrokken partijen allen betrokken zouden moeten blijven ondanks dat niet elke partij (Auteursbond en VOB) een uitvoeringsafpraak heeft. Dit omdat we meerwaarde zien in gezamenlijk afspraken maken en het gesprek met elkaar te blijven voeren over het uitlenen van e-books en de vergoedingen voor rechthebbenden. Uitbreiding van de partijen is niet nodig als de scope van het Convenant hetzelfde blijft.

Tot slot zijn er signalen gekomen over de uitbreiding van het Convenant naar audiovisuele content (luisterboeken). We bevelen partijen aan een gezamenlijk gesprek te voeren over de wenselijkheid hiervan. Als er een gezamenlijke intentie is, dan kan worden onderzocht welke gevolgen een dergelijke uitbreiding heeft voor de afspraken in het Convenant, voor het betrekken van andere belanghebbende partijen en voor de financiën.

Nassaulaan 1
2514 JS Den Haag

+31 (0)70 359 6955
info@kwinkgroep.nl
www.kwinkgroep.nl

KWINK
GROEP